

Terensko delo pri pouku geografije – primer iz prakse

Dr. Natalija Mihelčič

Osnovna šola Stopiče
natalie.mihelcic@gmail.com
COBISS: 1.04

Fieldwork in Geography Lessons – A Practical Example

Povzetek

Današnji učni načrti pri geografiji spodbujajo vključevanje in izvajanje terenskega dela pri pouku geografije, kar omogoča (dodatno) razvijanje učenčevih kompetenc, sposobnosti in pridobivanja ter poglobljanja znanja. Terensko delo pri geografiji vključuje različne oblike in metode dela, med njimi so najpomembnejše orientiranje v pokrajini, zbiranje podatkov, opazovanje fizičnih in družbenih značilnosti, kartiranje, določanje različnih fizikalnih parametrov in druge metode, ne nazadnje tudi konstruktivna analiza in sinteza izbranih procesov. Pri tem pa vsekakor ne smemo pozabiti, da se tovrstno delo zelo povezuje z interdisciplinarnim delom, torej z medpredmetnim povezovanjem. Prispevek predstavlja primer terenskega dela v 9. razredu v povezavi z (nekaterimi) medpredmetnimi povezavami ter osvetljuje njegovo pomembnost, tovrstno delo pa je tudi izziv za prihodnost.

Ključne besede: geografija, terensko delo, metode dela.

Abstract

Present-day Geography curricula promote the incorporation and implementation of fieldwork in Geography lessons, which enables (additional) development of students' competences and abilities, and the gaining and deepening of knowledge. Fieldwork in Geography encompasses various forms and methods of work, of which the most important ones are spatial orientation; data collection; observation of physical and social characteristics; mapping; defining various physical parameters and other methods; and, last but not least, a constructive analysis and synthesis of select processes. In doing so, we must not forget that such work is closely connected with interdisciplinary work, that is, with cross-curricular integration. The paper presents an example of fieldwork in the 9th grade in connection with (certain) cross-curricular links and highlights its importance.

Keywords: Geography, fieldwork, work methods.

Uvod: kaj je terensko delo? Nekaj besed o njem

Terensko delo je ključnega pomena pri preučevanju pokrajine, zato mora biti del geografskega učnega načrta. Pomembno je, da se mlade v terensko delo uvaja že zgodaj – v vrtcih in osnovnih šolah, v srednjih šolah pa se pridobljeno znanje samo še pogloblja. O pomenu in pomembnosti geografskega terenskega dela je bilo napisano že veliko, zato se uvodoma ne bom veliko ustavljala pri njegovi obravnavi.

Želim osvetliti le nekatere pomembne segmente tovrstnega dela v šoli, ki je prav tako pomemben del za razvijanje učenčevega zaznavanja okolja oz. pokrajine okoli njega in razumevanja procesov v njem. Seveda ne smemo pozabiti, da je potrebno pri izvajanju terenskega dela prilagoditi cilje učni skupini in vsebini, pri tem pa učitelj prav tako določene vsebine razširja in pogloblja, kar mu omogoča njegova avtonomnost in strokovnost.

Brinovec (1992, 6) definira terensko delo kot »... obliko pouka, kjer se dijaki/učenci urijo v

rabi preprostih raziskovalnih metod, kot so: opazovanje, orientacija, kartiranje, merjenje, primerjanje, razvrščanje, umeščanje, analiziranje, sintetiziranje in poročanje. Terensko delo je osnova geografskega preučevanja, saj je za mnoge tipe podatkov edini vir podatkov iz prve roke, pri katerem je verodostojnost najmanj okrnjena.« Po navedbah Jane Lazar (2008, 7) je »... terensko delo didaktično in metodično ena izmed kompleksnejših metod geografskega pouka. Morda ga zaradi tega učitelji ne uporabljajo prav pogosto. Posledica je, da poteka pouk predvsem v učilnici, čeprav je govora o pokrajini, ki nas obdaja. Metoda terenskega dela predstavlja popoln način, kako geografijo pripeljati iz teorije v prakso.« Terensko delo lahko glede na vsebino, naloge, cilje in trajanje delimo:

- a) po vsebini na: – geografsko,
 - geografsko-interdisciplinarno;
- b) po obsegu na: – tematsko (samostojna tema),
 - politematsko (več delovnih tem),
 - kompleksno (regionalno) (Lazar, 2008, 7).

Različni načini terenskega dela močno olajšujejo usvajanje znanj. Terensko delo pri učencih vzbuja povečano zanimanje, saj so z obravnavano snovjo v neposrednem stiku. Naloge jih navajajo na natančno **opazovanje**. S samim opazovanjem pa pridobivajo nove geografske pojme in ugotavljajo nove geografske procese. Spoznajo **instrumente za merjenje** in jih z uspehom uporabljajo. Ko sami opravijo **intervju ali anketirajo**, se učijo samostojnega nastopanja, **zbiranja** podatkov, **urejanja** podatkov in njihove **predstavitve**. Napišejo samostojno **poročilo**, v katerega lahko vnesejo tudi svoje predloge za spremembe. Spoznajo, da se urejene podatke prikazuje s tabelami ali v različnih oblikah grafičnega prikaza. Z nalogami opazovanja se pri učencih razvija tudi kritičnost, torej jih motivira, da razmišljajo o vsaki stvari kritično (Lazar, 2008, 8). Tako terensko delo pri učencih po navedbah Brinovca (2004) stimulira »učinkovito delo, aktivnost učencev in njihovo motiviranost ter diferenciacijo«, pri tem pa se njegov pomen za učitelja kaže v »spremembi stila dela, dodatnem študiju primerov, možnosti osebnega napredovanja ter tudi v vključevanju strokovnjakov«.

Podobnosti in povezanost terenskega dela z medpredmetnim povezovanjem lahko vidimo v multidisciplinarnosti oziroma interdisciplinarnosti, kjer učenec prav tako razvija več veščin. Medpredmetno povezovanje v duhu interdisciplinarnosti išče pot med poukom

v učilnicah ter vedno znova navdušuje z novimi idejami, pričakovani in naposled tudi z različni odzivi dijakov in učencev. Nekateri pravijo, da »so medpredmetne povezave plod zanesenjakov, dobrih strokovnjakov in sorodnih duš« (Rutar Ilc, 2010, 10), ki z veseljem sodelujejo pri iskanju izzivov in želijo dijakom in učencem omogočiti bolj življenjski in osmišljen pouk. Spet drugi zagovarjajo drugačno idejo o medpredmetnih povezavah, da gre zgolj za učinkovitejše učenje, zasledimo pa tudi mnenja o pretiranih in hkrati nekakovostnih medpredmetnih povezavah, ki dijake in učence samo zmedejo ter jim otežijo učenje. Naj gre za eno ali drugo verzijo predstav o medpredmetnih povezavah, si tovrstni didaktični pristop zasluži posebno pozornost v učiteljskih vrstah, še posebno med strokovnjaki družboslovnih predmetov, kjer ti pogosto zahtevajo ogromno pomnjenja, učenja na pamet in naštevanja. Prednost tovrstne povezave se kaže v bolj dodelanih (tematskih) učnih vsebinah, v pestrejšem in bolj aktivnem pouku ter v izgradnji bolj povezanega znanja.

Priprava in izvedba terenskega dela

Želja po raznolikosti pouka pri geografiji me je spodbudila k udejanjenju tovrstne oblike poučevanja. Terensko delo z medpredmetnim povezovanjem je potekalo ob dnevu dejavnosti na Ljubljanskem barju, in sicer pri devetošolcih. Njihovo znanje, predhodno pridobljeno v učilnici, se je s pomočjo medpredmetne povezave s fiziko, biologijo, matematiko in tudi deloma z ekologijo preneslo v praktično izvedbo. Učenci so bili o vsebini učne ure seznanjeni nekaj ur pred samo izvedbo terenskega dela, pri čemer so bili udeleženi kot soustvarjalci terenskega in medpredmetnega pouka. Povezava je bila zasnovana kot učna ura utrjevanja in poglobitve načrtovanih učnih vsebin s poudarkom na opazovanju dejavnikov in procesov v pokrajini. V fazi priprave terenskega dela je bilo potrebno pripraviti okvirni načrt z vsebino in izvedbo tovrstnega dela. Opredeleitev učnih ciljev za posamezno predmetno področje je zajemala temeljne cilje in vsebine. Pri pouku geografije učni cilji opredeljujejo, da učenci spoznavajo naravno- in družbenogeografske elemente ter procese v pokrajini, sklepajo o vzročno-posledičnih zvezah v pokrajini, se orientirajo v okolju ter spoznavajo različne oblike in metode geografskega raziskovanja. Skupni povezovalni cilj tovrstnega povezovanja več predmetov je bilo razvijanje spretnosti in veščin opazovanja pokrajine ter procesov v njem z vidika

različnih strok. Pri tem so učenci dobili vsa podrobna navodila za izvedbo terenskega dela, pričakovanja in bili seznanjeni s cilji in standardi znanja, ki so bili zahtevani od njih. Skozi celotno

pot so se učenci ustavili na različnih opazovalnih točkah, poslušali razlago vodiča ter opazovali pokrajino, pri tem pa zapisovali pomembnejše podatke in risali skice.

Priloga: Delovni list z nalogami

Osnovna šola Stopiče

Datum: _____

Razred: _____

TERENSKO DELO – LJUBLJANSKO BARJE

Sklop T (terensko delo)

T1 4 točke	T2 4 točke	T3 4 točke	T4 4 točke	T5 4 točke	SKUPAJ

Stopnja dobrega raziskovalca/raziskovalke¹:

Stopnja			

Cilji terenskega dela:

- spodbujati raziskovalno/terensko delo in pozitivno tekmovalnost;
- spoznavati naravnogeografske in družbenogeografske značilnosti Ljubljanskega barja in okolice;
- krepiti in spodbujati medpredmetno povezovanje;
- krepiti orientacijske in druge veščine terenskega dela;
- krepiti pozitiven odnos do naravne in kulturne dediščine Slovenije.

T1 (ORIENTIRANJE)

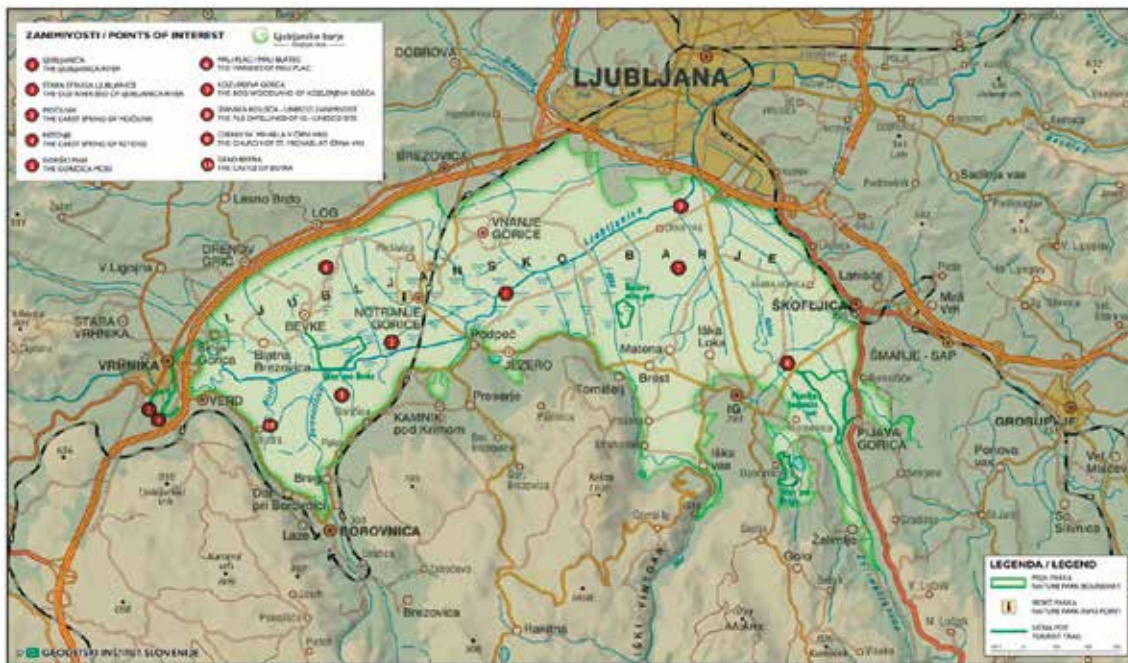
1. Pri vsaki spodnji trditvi obkroži pravilni odgovor.

Še danes velja, da znanstveniki ne poznajo izvora imena Ig.	DA	NE
Skozi Ig teče reka lžica.	DA	NE
Ljubljansko barje prištevamo med regijski park.	DA	NE

	3
--	---

¹ ODLIČNO: ocena (5), DOBRO: ocena (3) in (4), SLABO: ocena (2) in (1)

2. Oglej si spodnji zemljevid ter odgovori na vprašanje.

Vir: Splet 1.

a) Ljubljansko barje se razteza skozi območje, ki meri nekoliko manj kot 200 km².

Zapiši štiri kraje/naselja, ki omejujejo park Ljubljansko barje.

	1
--	---

T2 (TERENSKA MERJENJA IN UGOTAVLJANJA)

POSTAJA 1 (Stalna razstava – V Deželi koliščarjev, Ig)

3. Opazil/a si nekaj dejavnosti na Igu. Poleg bivalnih prostorov si opazil/a tudi poslopja/objekte, ki imajo določene funkcije. Spodnjim funkcijam pripiši poslopje/objekt.

Objekt

Funkcija

1. Vzgoja vernikov in verski obredi.
2. Gostinske storitve.
3. Razpošiljanje poštnih pošiljk, nakup znamk ...

	3
--	---

4. V Deželi koliščarjev si videl/videla poseben predmet (spodaj ga prikazuje slika). Zapiši, kje v naselju si ga še opazil/a in čemu je služil.

Vir: Splet 2.

	1
--	---

T3 (NARAVNOGEOGRAFSKA SKLEPANJA IN POJASNJEVANJA)**POSTAJA 2 (Ljubljansko barje, Barjanska okna)**

5. Ljubljansko barje je pomemben življenjski habitat. S pomočjo spodnjih slik ugotovi in zapiši vzrok in posledico razširjenja spodaj prikazanih rastlinskih vrst na Ljubljanskem barju.

Vzrok: _____

Posledica: _____

Slika 1: Zlata rozga na Ljubljanskem barju.

Vir: Splet 3.

Slika 2: Japonski dresnik.

Vir: Splet 4.

	2
--	---

6. Oglej si spodnji prikaz profila prsti na Ljubljanskem barju.

obdelani zgornji sloj prsti

šota

glina polževec

a) Zakaj je srednji sloj (sloj šote) danes tako tanek?

b) Kateri sloj zgoraj prikazane prsti je onemogočil odtekanje vode v spodnje plasti zemlje?

Foto: N. Mihelčič.

	2
--	---

T4 (DRUŽBENOGEOGRAFSKA SKLEPANJA IN POJASNJEVANJA)**POSTAJA 2 (Ljubljansko barje, Barjanska okna)****7. Ljubljansko barje ima danes zelo spremenjeno naravno in kulturno podobo.**

- a) Zakaj je bil potreben poseg človeka v naravno okolje, kot ga prikazuje slika?

- b) Na kakšen drug način poleg prikazanega človek še posega v naravno okolje Ljubljanskega barja? Navedi dva načina.

Vir: Zasebni arhiv, 2016.

Foto: N. Mihelčič.

	2
--	---

POSTAJA 3 (naselje Jezero, Podpeško jezero)**8. Podpeško jezero je naravni spomenik. Pojasni, kakšen pomen ima za okoliško prebivalstvo.**

	1
--	---

9. Podpeško jezero je kraškega nastanka in velja za najgloblje naravno jezero v Sloveniji.

Vir: Splet 5.

- a) Oglej si naselje Jezero in rabo tal v okolici naselja in jezera. Kakšna je raba tal v okolici naselja in jezera? Zapiši dva primera rabe.

	1
--	---

T5 (PRERAČUNAVANJE RAZDALJ, ČASA, VIŠIN ...)

POSTAJA 3 (naselje Jezero, Podpeško jezero)

10. Ogledal/a si si naselje Jezero, katerega površina meri 3,43 km². Izračunaj in zapiši, koliko je znašala gostota prebivalstva leta 2015.

Leto	Št. prebivalstva
2015	724

Odgovor: _____

	1
--	---

11. V okolici Jezera se nahajata dve pomembni izletniški točki, in sicer Sv. Ana in Sv. Lovrenc.

Oglej si tabelo z zapisi nadmorskih višin obeh izletniških točk in naselja Jezero.

Naselje/Izletniška točka	Nadmorska višina (m)
Jezero	291
Sv. Lovrenc	329
Sv. Ana	484

a) Koliko bo znašala višinska razlika vzpona, če se iz Jezera povzpemo na Sv. Lovrenc?

b) Koliko znaša relativna nadmorska višina med Sv. Lovrencem in Sv. Ano?

	2
--	---

POSTAJA 4 (Cerkev sv. Mihaela, Črna vas)**12. Ogledal/a si si Plečnikovo cerkev.**

Vir: Splet 6.

a) Kako dolga bi bila ograja okoli osnovne ploskve cerkve, če veš, da dolžina cerkve znaša 23,3 m in širina 13,3 m?

	1
--	---

Zaključek

Izkazalo se je, da je tovrstno delo na terenu zelo privlačno in zanimivo za mnoge učence, tudi za tiste, katerih veščine in sposobnosti še niso tako izrazite in izpoljene. Tudi način dela na prostem se je izkazal kot izredno navdihujoč, saj je delo potekalo popolnoma drugače kot v učilnici. Hkrati pa so se učenci naučili tudi metod in tehnik raziskovalnega dela, ki so del terenskega dela. Pri tem so se jim krepile veščine opazovanja, hitrega odzivanja na procese v pokrajini, prepoznavanje sprememb in njihove razlage, veščina, ki omogoča, da se človek znajde v pokrajini in podobno. Zagotovo je pogovor z učenci po izvedenem terenskem delu in aktivnostih pokazal, da tovrstno delo predstavlja učencem izziv, ki ga je potrebno vnesti v šolsko prakso čim bolj pogosto.

Viri in literatura

1. Brinovec, S. (1992). Terensko delo. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
2. Lazar, J. (2008). Terensko delo in priprava na maturo iz geografije, diplomsko delo. Univerza v Ljubljani, FF, Oddelek za geografijo (dostopno: http://geo.ff.uni-lj.si/pisnadela/pdfs/dipl_200807_jana_lazar.pdf, 17. 3. 2014).
3. Rutar Ilc, Z. (2010). Priročniku na pot. V: Medpredmetne in kurikularne povezave. Priročnik za učitelje. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
4. Splet 1: <http://www.ljubljanskobarje.si/uploads/podobe/velik-zemljevid.jpg> (20. 5. 2016).
5. Splet 2: [http://www.ljubljanskobarje.si/uploads/podobe/idol\(2\).jpg](http://www.ljubljanskobarje.si/uploads/podobe/idol(2).jpg) (20. 5. 2016).
6. Splet 3: http://www.mojaobcina.si/img/1/H_MAX_1024x768/invazivke_necvetoci_sestoj.jpg (20. 5. 2016).
7. Splet 4: <http://www.ljubljanskobarje.si/uploads/podobe/japonc%281%29.jpg> (20. 5. 2016).
8. Splet 5: http://www.slovenskenovice.si/sites/slovenskenovice.si/files/styles/s_1280_1024/public/dti_import/2014/06/21/image_11114362_3.jpg?itok=0N50YI1x (20. 5. 2016).
9. Splet 6: <https://bojanambrozic.files.wordpress.com/2012/03/fotografija0429-kopija.jpg> (20. 5. 2016).